STRÖMSTAD AKADEMIS FRIA SKRIFTSERIE

Gudmund Bergkvist, Per Flensburg, Carl Olivestam

Ett förslag på mera omfattande skalor för att visa fakta, åsikter och utveckling

Nr 64, AUGUSTI 2026

ISBN: 978-91-89979-88-8

Strömstad akademis styrelse beslutade 24 juli 2013 att inrätta Strömstad Akademis Fria Skriftserie med följande riktlinjer: Ledamöter i Strömstad akademi har rätt att utan granskning få manuskript publicerade elektroniskt i Strömstad akademis fria skriftserie. Det enda som gäller är att författaren ansvarar för innehållet och för att det inte strider mot svensk lag eller innehåller copyrightskyddat material. Manus skickas direkt till webansvarig.

STRÖMSTAD AKADEMI
Nordiskt institut för avancerade studier

Ett förslag på mera omfattande skalor för att visa fakta, åsikter och utveckling

Bergqvist G, Flensburg P och Olivestam C

Abstrakt

Artikeln diskuterar behovet av att mäta och visualisera samhällsförändringar, särskilt i en tid av globala utmaningar. Den presenterar en stjärnmodell som ett alternativ till traditionella metoder för att åskådliggöra förändringar inom olika områden. I denna modell representerar varje "udd" en variabel (t.ex. robusthet, teknik, ekonomi) och förändringar över tid visas med olika färger. Modellen syftar till att ge allmänheten en tydligare bild av hur olika organisationers prioriteringar förändras.

Abstract

The article discusses the need to measure and visualize societal changes, especially in an era of global challenges. It presents a star model as an alternative to traditional methods for illustrating changes across various areas. In this model, each "point" represents a variable (e.g., robustness, technology, economy), and changes over time are shown with different colors. The model aims to provide the public with a clearer picture of how different organizations' priorities evolve.

Inledning

Vi lever i en tid med stora förändringar både socialt, kulturellt, ekonomiskt, teknologiskt och geopolitiskt och man talar om en fjärde teknisk revolution. Dessa stora förändringar betyder att beslutsfattare på olika nivåer har större behov än tidigare av att kunna värdera de olika förändringar som sker inom och mellan länder för att kunna bestämma de åtgärder som måste vidtas liksom för allmänheten att kunna bedöma utveckling vilket är av betydelse i ett demokratiskt samhälle.

För att uppnå ett sådant önskvärt läge detta har olika mätmetoder använts med olika skalor för att på ett enklare och mera åskådligt sätt än en massa siffror visa förändringar och samband. Dessa som t.ex. WVS (world vide survey) och Hofstede vilka beskriver förändringar mellan länder och kulturer har liksom andra analyserats i Strömstad akademis antologi kring värderingar (1).

Av tradition har politiska partier och organisationer klassificerats enligt en vänster-högerskala som ett arv från franska revolutionen. Under senare år har den sk GAL-TAN-

skalan kommit att komplettera denna traditionstyngda mätmetod där GAL står för grön-alternativ-liberal gentemot TAN som representerar traditionell-auktoritär-nationalistisk position. Vi har i en tidigare artikel (2) närmare beskrivit detta liksom givit en översikt av olika skalor.

Många av dem belyser dock endast några faktorer eller en grupp av dessa. Vi har tidigare kritiserat sådana för att sakna utveckling inom teknologi och biomedicin, robusthet, storlek på faktorer utveckling över tid etc. I två tidigare artiklar har givits dels översikt dels förslag på en lösning med serier av xy figurer (2, 3). Det var tänkt att starta debatt kring skalor men detta har uteblivit.

Det finns dock fortfarande och även i framtiden ett stor behov av att mäta förändringar, samband mellan olika faktorer och på enkelt sätta kunna åskådliggöra dessa samband och förändringar. Detta speciellt i en tid med politisk och annan oro, krig, miljökatastrofer, globaluppvärmning och snabb teknologisk-medicinsk och naturvetenskaplig utveckling.

Betydelsen av att ha med dessa variabler har blivit tydliga i och med kriserna kring Covid -19 och Ukrainakriget, som har visat på betydelsen av förutsägbarhet, uthållighet och behov av reserver. Några svar – inlägg på dessa artiklar kom inte.

Senare har i i Tvärtänkt och i sammanfattning av Per Flensburg visat en intressant stjärnmodell som visar på ett stort antal variabler som anger situationen i olika frågor (4).

En liknande skala används inom FREIIA projektet (Facilitating Resilience Empowerd by Island's Innovation Approaches) ett EU projekt för bevarande och utveckling av samhällen på små öar (5). I samband med valrörelserna har många tidningar sk valkompasser vilka visar hur den undersökandes åsikter stämmer med de olika partierna. Den första valkompassen var i SvD år 2010 (6)

För att visa behovet av detta och stimulera en debatt presenteras här en modell av stjärntyp som visar några valda variabler. Den kan kombineras med anda modeller där gärna en speciellt variabel presenteras i serier av x y skalor.

Ny modell

Syftet med denna modell är att ge allmänheten en tydlig och lättbegriplig beskrivning av ett partis eller en politisk organisations uppfattning i olika frågor. I denna artikel diskuterar vi själva beskrivningen och i en kommande artikel diskuterar vi vilka frågor som kan vara aktuella och hur man beskriver och mäter ett värde.

Vårt första problem är att kombinera omfattning och utveckling över tid och beskriva dessa på ett överskådligt vis? Vi visar här en stjärnmodell med åtta uddar men man kan naturligtvis använda ett annat antal. Varje variabel startar från mitten av figuren. Motsatt variabel på andra sidan har inte med den att göra. Variablerna är således en gradering från ett minimum till ett maximum. Variablerna i exemplet är

Robusthet: Förmåga att fungera under olika förhållanden
Teknik: Mått på vilken vikt organisationen lägger vid teknisk utveckling
Ekonomi: Mått på det ekonomiska överskottet som organisationens politik leder till
Pacifism: Två ytterligheter, pacifism och krigshetsare, på skalan
Miljö: Mått på vilken vikt organisationen lägger vid miljöfrågor

Nationalism: Två ytterligheter, nationalism och globalism, på skalan
Demokrati: Två ytterligheter, demokrati och autokrati, på skalan
Sekularitet: Mått på vilken vikt organisationen lägger vid religionsfrågor

Pluppens placering på skalan indikerar värdet på aktuell variabel. Man kan visa förändringar över tid genom att visa värdet vid olika tidpunkter lämpligen i form av tecken eller olika färger. I exemplet (fig 1) indikeras tiden med olika färger:

Blå: T_0
Röd: T_1

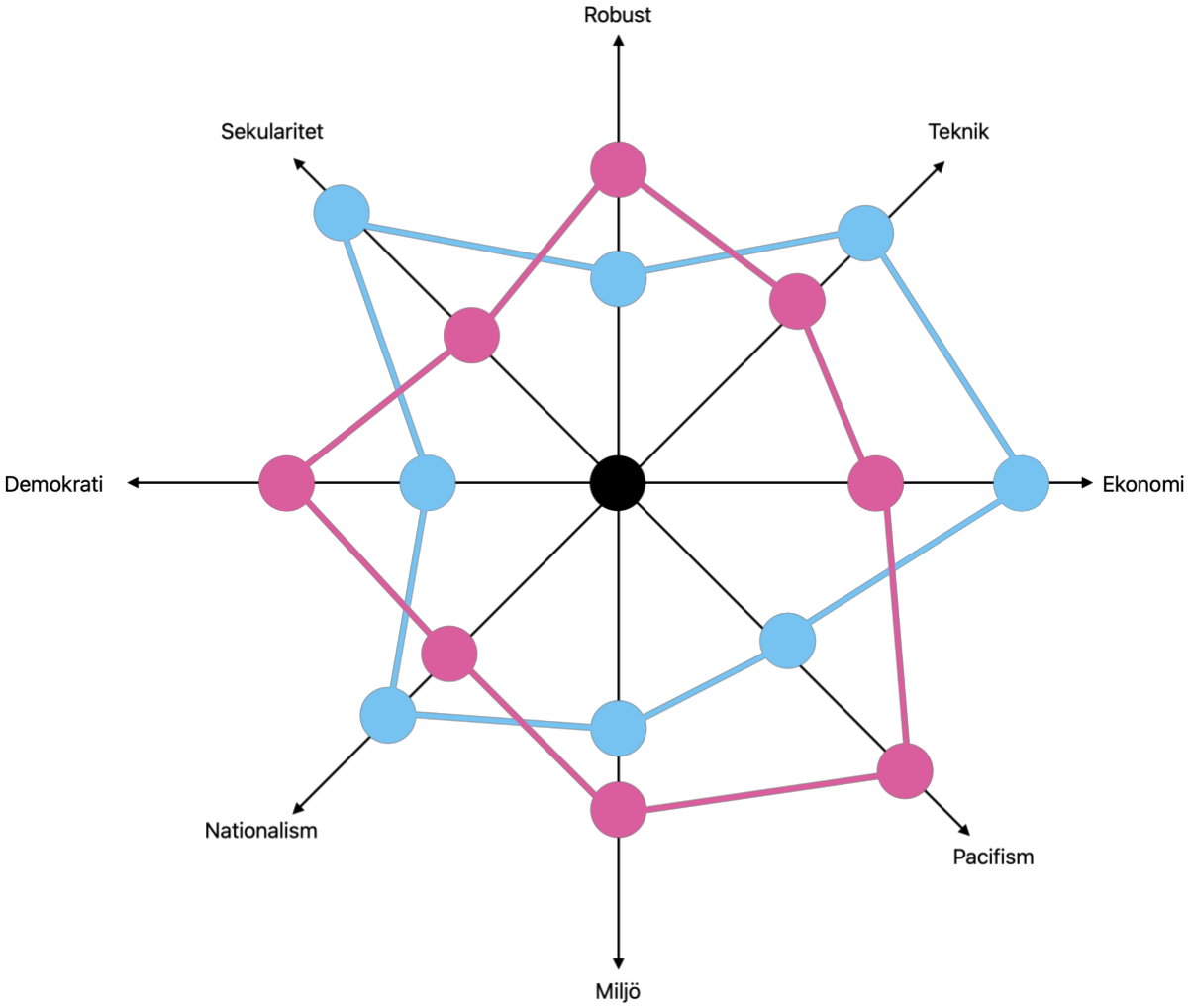

Fig 1. Exempel på stjärndiagram

Placering på skalan anger omfattningen. Om vi nu antar att $T_0 > T_1$, dvs. blå pluppar är senare så kan vi se att betoningen (intresset, effekten?) av miljöpolitiken har minskat, att nationalismen har ökat, ekonomin har blivit bättre, tekniken har utvecklats, sekulariteten har ökat och demokratin har minskat. Genom att binda samman plupparna får man en helhetsbild av utvecklingen.

Det traditionella sättet att presentera dessa förhållanden är genom olika xy-diagram. Denna stjärnmodell ger en betydligt bättre överblick. Ett annat sätt är att använda vanliga stapeldiagram (fig 2).

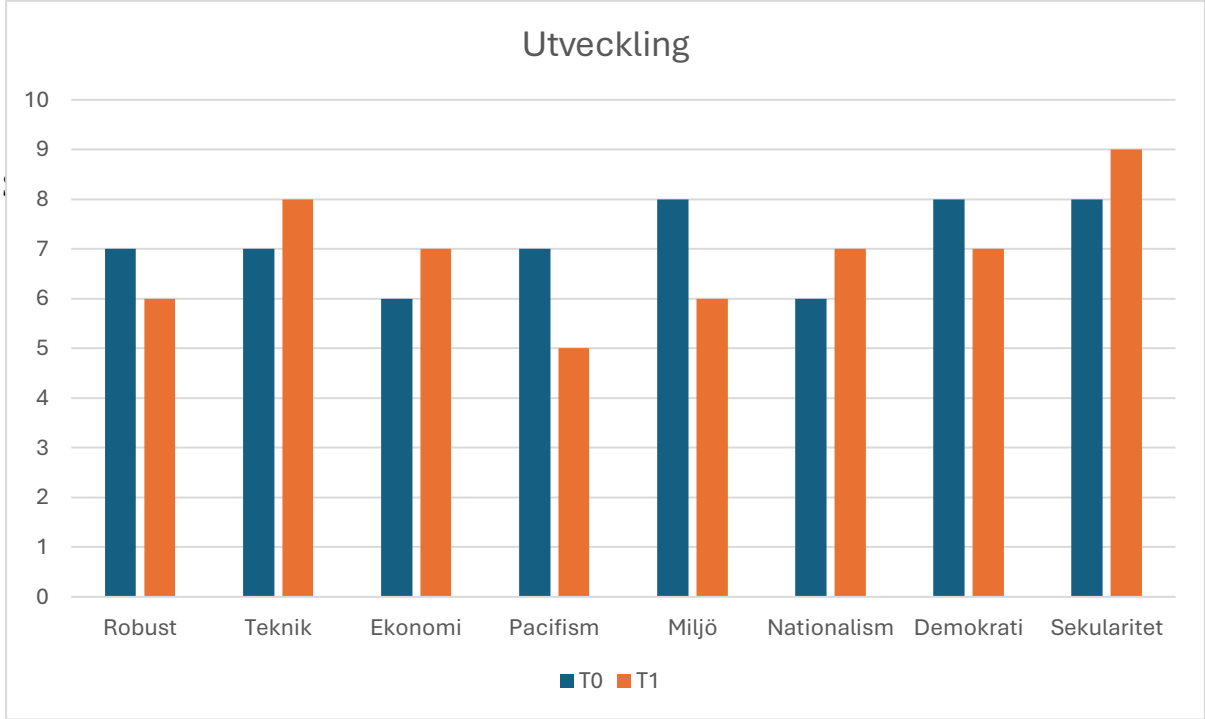

Figur 2. Samma exempel som stapeldiagram

Grunddata till detta diagram är en tabell:

Variabel	T0	T1
Robust	7	6
Teknik	7	8
Ekonomi	6	7
Pacifism	7	5
Miljö	8	6
Nationalism	6	7
Demokrati	8	7
Sekularitet	8	9

Samma tabell ligger även till grund för stjärndiagrammet eller det polära diagrammet om man ska använda det korrekta tekniska namnet.

Värdet i stapeldiagrammet kan ange ett kvantitativt mått, t ex i kronor eller en uppskattning på en skala, i detta fall 1-10. Frågan är vad detta mått betyder och hur man gör jämförelser mellan variablerna. Om jämförelser ska kunna göras måste skalorna vara desamma och de kvantitativa måtten måste på något vis normaliseras så att de är inom samma intervall, i detta fall 1-10. I tabellen ovan är alla variabler utom ekonomi uppskattningar på en skala. Vad betyder då denna uppskattning? Om det är en uppskattning av den vikt organisationen lägger vid variabeln kan även ekonomi uppskattas inom denna ram. Om man däremot vill jämföra kvantitativa variabler är inte stapeldiagram lämpliga. I ett stjärndiagram kan man förutom värdet också ge en indikation om vikten genom att ha olika storlek på plupparna.

Generella problem med mätningar

Vid varje mätning måste man vara klar över:

1. Vad man ska mäta
2. Vilken skala man ska använda
3. Vilken procedur man ska använda

I de förslag som nämnts ovan måste vi definiera vad vi menar. Om vi tar miljön som exempel: Hur mäter man den? Ur klimatsynpunkt kan man använda totala utsläppen av CO_2, mätt enligt IPCC:s definition. Men pratar man med Greenpeace är det biologisk mångfald som gäller. För inte alltför många år sedan handlade miljön om avfall och surt regn. Många av begreppen ovan är svåra att definiera på ett mätbart sätt.

När det gäller mätning så måste man fastställa skalan. Om vi tar sekularitet som exempel är en muslimsk fanatiker ena ändan och en ateist den andra? Vad är det som avgör? Hur man följer vissa regler? Hur ofta man deltar i religiösa ceremonier? Hur ofta man nämner Gud (motsvarande) i sin konversation? Det finns många sätt och man måste bestämma sig för ett som är allmänt accepterat och rimligt säkert att mäta.

Mätproceduren är också viktig. Om vi tar teknik som exempel så kan man på en viss nivå ganska enkelt fastslå att t ex Burkina Faso i Afrika inte är lika väl tekniskt utvecklat som USA, men gör vi samma jämförelse mellan Frankrike och USA är det inte alls lika uppenbart. Handlar det om antalet avancerade maskiner, eventuellt per invånare? Handlar det om antalet tekniska högskolor i landet? Eller handlar det om hur ofta man på allvar diskuterar maglev-teknologi?

Den egentligen allra viktigaste parametern är förstås **varför** man mäter? Det är för att man vill göra någon form av jämförelse och därmed menar jag att det kommer in en värderingskomponent. I tolkningen av mätvärdena finns en subjektiv aspekt och ska det vara vetenskapligt måste denna vara så intersubjektiv som möjligt. Så frågor om värderingar, objektivitet och syfte måste också tas upp.

Slutord

Sverige har en officiell värdegrund (https://www.statskontoret.se/fokusomraden/god-forvaltningskultur-och-antikorruption/den-statliga-vardegrunden/) och det är av intresse att veta hur varje parti ställer sig till dessa värderingar. Andra länder kan ha andra värderingar och när en medborgare väljer parti att rösta på är det inte bara värderingar utan även konkreta frågor som har betydelse. Det gäller således att kunna jämföra de politiska partierna utifrån flera variabler. Bäst är naturligtvis att var och en utifrån sina värderingar identifierar sina variabler och jämför partierna utifrån dessa. Detta är emellertid en komplicerad process och många medborgare vill nog utgå från någon form av standardiserade variabler. Men mätningen av variablerna är inte okomplicerad för budgetposterna är väldigt olika i omfång och dessutom beroende av externa faktorer. T ex minskar anslaget till skolan då antalet barn och ungdomar minskar och vice versa.

I denna artikel har vi gett exempel på hur man kan presentera värderingar och deras förändringar över tid. Den generella modellen för att jämföra politiska partiers värdegrund är således att

1. fastställa ett antal variabler
2. bestämma hur dessa ska mätas
3. göra de aktuella mätningarna
4. beskriva resultatet på ett tydligt och begripligt sätt

Hittills har vi diskuterat punkt 4, och visat en del konkreta exempel på variabler. I kommande artikel diskuterar vi själva mätproceduren och hur man väljer variabler.

Referenser:

1 Värderingar-Värdekartor som ett försök att fastställa det socio-kulturella värdet i världen. Redaktör Carl E Olivestam, medverkan av Anders Gustavsson. ISBN 978-91-86607-56-2 2019, https://stromstadakademi.se/Antologier/Varderingar.pdf

2 Bergqvist G & Olivestam CE Som man mäter får man svar. Gal-Tan och andra mätskalor inom politik och media. Strömstad akademi, FS-14, 2020 ISBN 978-91-86607-78-4, https://stromstadakademi.se/FSS/FSS-14.pdf

3 Bergqvist G & Olivestam CE NY mätskala för bedömning i samhället. Strömstad akademi FS-28 2022 ISBN 978-91-89331-54-9 https://stromstadakademi.se/FSS/FSS-28.pdf

4 Flensburg P: Tvättäkta tankar av professor Flensburg, Strömstad akademi, FS-36 2023 Mätningar och politik sid 40-47 bild s 45 ISBN 978-91-89331-82-2, https://stromstadakademi.se/FSS/FSS-36.pdf

5 FREIIA Facilitating Resilience Empowerd by Island's Innovation Approaches, se Wikipedia Figure 3 Governance model) Wikipedia 240209

6 Valkompass 2018 https://valkompass.svt.se/2018/